

НАШ ЈЕЗИК

Књига XLVI

Св. 3–4 (2015)

САДРЖАЈ

Чланци

Поводи

Стојан Новаковић као лингвиста (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ) 1–9

Лексика, семантика и лексикографија

Типологија речника српског језика III (Ванлингвистички параметри)
(ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ) 11–22

Семантичке улоге доживљавача и изазивача емоције у значењској структури
емоционалних глагола у српском језику (АНА В. МИЛЕНКОВИЋ)
.....23–38

Неформализована употреба антонима у лексикографским чланцима Речника
САНУ (МИЛЕНА М. ЈАКИЋ) 39–57

О заједничким семантичким компонентама полисемичних
трансформативних глагола у српском језику (НАТАША М.
МИЛАНОВ) 59–75

Акцентологија

О акценатским дублетима именица мушког рода (НИКОЛА М.
САНКОВИЋ) 77–92

Прилози

Лексема *односно* у неким језичким стиливима 19. века (ЈЕЛЕНА М.
ПАВЛОВИЋ) 93–110

Прикази

- МОНОГРАФИЈА ПОСВЕЋЕНА СРПСКОЈ ЛЕКСИКОГРАФИЈИ. *Српска лексикографија у теорији и пракси* (колективна монографија), ур. Рајна Драгићевић, Београд: Филолошки факултет, 2014, 291 стр. (АНА Ј. БАРБАТЕСКОВИЋ) 111–120
- Митра Рељић, *Српски језик на Косову и Метохији данас (социолингвистички и линвокултуролошки аспекти)* (СРЕТО З. ТАНАСИЋ) 121–128
- Срето Танасић, *Синтакса пасива у савременом српском језику* (ВАЛЕНТИНА М. ИЛИЋ) 129–137

Хроника

- Научни скуп *Српски језик и актуелна питања језичког планирања* (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 139–145

Сећања

- Бранислав Брборић (1940–2005–2015) (МИЛОВАН МИЛОВИЋ) 147–151

Одлуке Одбора за стандардизацију српског језика

- Читач или читалац* 153–154
- О статусу босанског или бошњачког језика 155–158
- Белешка о упутству за објављивање радова 159–159

Хроника

Научни скуп *Српски језик и актуелна питања језичког планирања*

Као што је пре две године, под кровом САНУ, на скупу о актуелним питањима језичке политике предложено да се устали, сваке друге или треће године, скуп који ће се бавити актуелним питањима стандардизације српског језика, на истом месту одржан је такав скуп 28. октобра 2015. године. Наиме, у организацији Одељења језика и књижевности САНУ, Института за српски језик САНУ, Одбора за стандардизацију српског језика, Матице српске и Фонда „Ђорђе Зечевић“ за неговање и унапређење ћирилице окупљено је двадесетак лингвиста-излагача, који су реферисали о актуелним проблемима планирања српског језика и, разуме се, у многим случајевима његове норме. Овако постављена тема сабрала је и немали број њихових заинтересованих колега да прате скуп. Организациони одбор скупа чинили су академик Иван Клајн, академик Предраг Пипер, проф. др Драган Станић и проф. др Срето Танасић (председник), научни секретари били су др Марина Николић и мр Јован Вуксановић, а покровитељ Српска академија наука и уметности. На отварању скупа, образлажући значај и неопходност оваквих научних окупљања, присутнима су се обратили проф. др Срето Танасић, директор Института за српски језик САНУ и председник Организационог одбора, академик Владимир Костић, председник САНУ, академик Предраг Пипер, секретар Одељења језика и књижевности САНУ, проф. др Драган Станић, председник Матице српске, академик Љубомир Зуковић у име Академије наука и умјетности Републике Српске. Од представника државе скупу је присуствовала и поздравила присутне Јасмина Митровић Марић, саветник председника Републике, док представника из надлежних министарстава – просвете, науке и технолошког развоја, те културе и информисања – није било. На скупу је, у два блока, било изложено седамнаест реферата.

Радни део скупа започео је излагањем под насловом „Српски језик као предмет језичког планирања (са освртом на питање приоритета у планирању)“ академика Предрага Пипера. Овим је радом указано на важнија општа питања језичког планирања и специфичности језичког планирања у Србији у условима када држава нема стратегију језичке политике, нити језичку политику остварује на неки други начин. Потом је па-

жња посвећена приоритетима у језичком планирању, а у центру разматрања нашло се питање статуса Речника САНУ. Став је аутора да се назив овог речника не треба мењати и да се мора наставити његова израда, али да она никако не треба да искључи нове лексикографске подухвате на прављењу речника другог типа и намене.

Академик Милорад Радовановић свој реферат „Поново о издавању целокупних дела Павла Ивића“ посветио је приређивању и објављивању сабраних студија и написа једног од најзначајнијих српских лингвиста 20. века. Први пут је о резултатима и задацима овог подухвата писао у *Јужнословенском филолоџу* LVI из 2000. године, посвећеном управо Павлу Ивићу. Ово је нови осврт, после петнаест година, на тај подухват, а сама иницијатива потекла је у другој половини осамдесетих година 20. века, када се група ученика и млађих сарадника Павла Ивића почела договарати са издавачем Зораном Стојановићем и са Павлом Ивићем. Редактор издања постао је Милорад Радовановић. Прва књига се појавила 1991. године, а дела излазе на по неколико година до данас. У овом излагању наведена су према издавачком плану, са подацима о години излагања, приређивачу, преводиоцу, пореклу и преради текстова, опреми и њиховим главним целинама.

О задацима и стању српске дијалектологије, те планирању истраживања у овој области говорио је академик АНУРС Слободан Реметић у реферату насловљеном „Српска дијалектологија данас и сутра“. Он је издвојио најглавније послове који стоје пред српским дијалектолозима: а) израда *Српској дијалектолошкој атласа*, која подразумева укључивање српских говора из некадашњих југословенских република, као и утврђивање ареала трију не тако давно уочених појава на тлу Србије: не замењеног јата, копаоничког неоакута и префонологизације некадашњег квантитета у вокалски квалитет (различит рефлекс дугих и кратких вокала *е* и *о*) у делу призренско-јужноморавског дијалекта); б) уклањање преосталих белина са српске дијалекатске мапе; в) испитивање говора избеглица са подручја Хрватске, Босне и Косова и Метохије; г) организовано прикупљање и обрада терминологије из области материјалне и духовне културе српског села; д) организовано прикупљање и обрада ономастичке грађе; ђ) учешће у раду на *Ојшћесловенском лингвистичком атласу* и *Лингвистичком атласу Европе*; е) редовно објављивање гласила као што су *Српски дијалектолошки зборник*, *Ономастолошки иприлози*, монографије и др. посебна издања водећих научних институција. Већина наведених задатака саставни је део пројекта *Дијалектолошка истраживања српској језичкој ипросјора* Института за српски језик.

Издавачку делатност Матице српске у области лингвистике представио је проф. др Мато Пижурица у раду под насловом „Лингвистички пројекти Матице српске“. Најпре је издвојио лингвистичке подухвате из области нормативистике, у које спадају *п р а в о п и с* (након издања двеју Матица – српске и хрватске 1960. године, после распада за-

једничког стандардног језика уследила су издања из 1993, школско из 1997, допуњено из 2010), једнотомни речник (2007, допуњен и редигован 2011; претходио му је шестотомни речник српскохрватског језика 1967–1976, а у плану је израда вишетомног речника српског језика) и на крају нормативна граматика (2013/2014). Прошле године настављено је објављивање гласила за културу усмене и писане речи *Језик данас* (нова серија). У остале лингвистичке пројекте М. Пижурица је убројао: 1. *Речник српског језика XII–XVIII века*; 2. *Речник славеносрпског језика*; 3. Писци предстандардног периода српског књижевног језика и њихова дела (издавање транскрибованих дела писаца тог периода уз стручне коментаре и речник); 4. Дијалекатски речник Војводине: а) *Речник српских јовора Војводине* и б) *Речник бачких Буњеваца*; 5. *Орнихолошки речник* (Матица планира да настави са израдом сличних термиолошких речника); 6. Припрема за објављивање *Прилога за речник старијих речи (са етимолошким белешкама) Српске књижевне канцеларије* (из заоставштине проф. др Велимира Михајловића).

Директор Института за српски језик САНУ проф. др Срето Танасић у реферату „Планирање издавачке делатности“ указао је на значај редовног и планског објављивања резултата значајних за кодификацију језика. Он је истакао да је важно да се успостави хијерархизација публикација и институција које се баве стандардизацијом српског језика, те типови и тематика тих публикација. Такође, поставио је и питање да ли је у том послу једино могуће да се стандардизација српског језика заснива на личним иницијативама појединаца у српској лингвистици и публикују резултати који из тога настају или би било погодно да постоји и планирање издавачке делатности битне за језичку кодификацију у оквиру шире стратегије спровођења утврђене језичке политике. Таква стратегија би се уграђивала и у дугорочне пројекте институција које се баве изучавањем и стандардизацијом српског језика и публикавањем резултата рада на тим пословима.

Проф. др Милош Ковачевић своје излагање посветио је једном од проблема лексичко-творбеног нормирања у раду „О нормативном статусу синонимних и блискозначних твореница у српском језику (поводом иницијативе о споменику ’Београдском читачу’)“. На примерима из новинарског језика указано је на (не)подударност значења лексема *чишач* и *чишалац* и (не)могућност њихове супституције у различитим контекстима, а у вези са у медијима врло заступљеном и подржаваном иницијативом о подизању споменика „Београдском читачу“ и лингвистичким расправама тим поводом. Образложено је да је лексема *чишач* непримерена у називу споменика чији је циљ да промовише културу читања и књиге.

Статусу српског језика и перспективама његовог изучавања у Црној Гори пажњу је посветила проф. др Јелица Стојановић у реферату „Актуелна питања, проблеми и задаци србистике у Црној Гори и могућ-

ности језичког планирања“. Указано је на права говорника српског језика; статус српског језика с обзиром на историјскојезичку перспективу и данашње стање; на научне принципе и задатке србистике у актуелним околностима; као и на развојну политику са циљем побољшања садашњег статуса, те на могућности, изазове и потребе планирање издавачке делатности у вези са српским историјскојезичким наслеђем на простори-ма Црне Горе.

Два рада, на крају првог блока, била су посвећена српском језику у јужној српској покрајини. Најпре је проф. др Радивоје Младеновић изнео своје предлоге за даља истраживања говора косовскометохијске области у раду „Проучавање српске језичке баштине Косова и Метохије“. Према његовом мишљењу, носиоци оваквих истраживања требало би да буду Филозофски факултет у Косовској Митровици, али и друге институције, као Институт за српски језик САНУ и Балканолошки институт САНУ, са оформљеним тимовима стручњака по пројектима, а неопходна је и подршка државе. Аутор издваја следеће задатке: 1. израда потпуне библиографије: Косово и Метохија у а) дијалектолошким истраживањима; б) етнолингвистичким истраживањима; в) ономастичким истраживањима); 2. израда дијалекатског атласа српских говора Косова и Метохије; 3. монографски описи непроучених говора; 4. прикупљање и публикување лексичке грађе; 5. проучавање језичке разградње дијалекта у избеглиштву и судбине дијалекта у енклави; 6. коришћење резултата већ објављених етнолингвистичких истраживања, са осмишљеном картом додатних пунктова, као подлога за израду етнолингвистичког атласа; 8. обрада и публикување ономастичке грађе, које се због преименовања топонима и микротопонима мора ургентно урадити; 8. обрада и публикување писаних споменика из претходних векова.

У следећем саопштењу под насловом „Најновији узроци и показатељи урушавања идентитета и интегритета српског језика на Косову и Метохији“ проф. др Митра Рељић је усмерила пажњу на статус српског језика на поменутом терену. Наиме, гашењем српских институција на Косову и препуштањем српског становништва косовском законодавству према Бриселском споразумом, долази до нежељеног поступања са језиком и поступања у језику и до његове дискриминације у одређеним доменама употребе (нпр. у судству). Узимајући у обзир бројне примере дискриминације српског језика, М. Рељић указује на опасност да би даљи процес примене Бриселског споразума, посебно прихватање мањинског статуса српског народа и језика на Косову и Метохији од стране представника Републике Србије, постепено могао довести до прекидања језичког континуитета и померања на плану норме српског језика на Косову и Метохији.

У саопштењу „Језичка инфраструктура за изучавање и обраду српског језика“ проф. др Душко Витас је анализирао потенцијални садржај информатичке инфраструктурне мреже, односно информатизоване

платформе која би омогућавала кооперативни развој језичких ресурса и њихову дистрибуирану експлоатацију у различитим областима српског језика. Указао је на постојеће стање, на модел њене организације и на техничке, кадровске и финансијске предуслове за њену изградњу.

О питањима употребе језика у писаним и електронским медијима, као и о проблемима писања о језику у медијима, те о утицају језика медија на норму, нарочито у времену свима доступног интернета, говорила је проф. др Рада Стијовић у реферату „Књижевнојезичка норма и медији (од планирања до решавања најактуелнијих питања)“. Она сматра да званичне институције које се баве српским језиком – Институт за српски језик, Матица српска и филолошки факултети – треба да нађу пут до нових технологија, те да се на интернету морају наћи речник књижевног језика и савремени правопис са једноставним претраживачима, затим сајт са актуелним језичким недоумицама и новим језичким и правописним решењима. Указала је и на најактуелније језичке проблеме у вези са којима и међу лингвистима нема усаглашених ставова, као што су повећана транзитивизација глагола, префиксација углавном двовидских глагола итд.

У реферату „Ка лексичком планирању српског језика“ проф. др Рајна Драгићевић говорила је о појму лексичке норме и о специфичностима лексичког нормирања, а затим је разматрала питање могућности лексичког планирања српског језика. Посебно се осврнула на бригу о лексици у другим земљама, нпр. у Русији, Хрватској итд.

Проф. др Милорад Дешић у раду „Српски стандардни акценат и новија лексика“ преиспитивао је да ли се у новој лексици поштују давно утврђена правила Вук-Даничићеве акцентуације. Иако је норма у доброј мери стабилна, указано је на речи у којима се силазни акценти јављају ван почетног слога, као што су новонастале сложенице у којима други члан задржава свој силазни акценат, и речи преузете из страних језика.

Проблемима институционалне и практичне природе са којима се срећемо при изради речника, нарочито у ери дигиталне технологије, пажњу је посветио др Ђорђе Оташевић у реферату „Планирање и српска лексикографија“. Он је указао на то да, осим лексикографских подухвата једнојезичких речника у Институту за српски језик САНУ и Матици српској, израда општих двојезичних речника, као и термилолошких речника, и једнојезичних и вишејезичних, у великој мери зависи од индивидуалних напора појединаца, издавачких кућа и предузећа. Такође, Ђ. Оташевић је истакао да не постоје речници који би ажурно пописивали и описивали бројне нове речи, уз нормативне препоруке за њихову употребу и евентуалну супституцију другим речима. С друге стране, брз развој компјутера, мобилних телефона и интернета чини неопходним дигитализацију постојећих штампаних речника, као и израду електронских речника.

Др Владан Јовановић у реферату „Савремена српска терминологија и термилошка лексикографија (актуелно стање и задаци)“ изнео је преглед савременог стања српске терминологије у појединим научним и друштвеним сферама, а термине је посматрао из неколико углова: 1) из угла српске књижевнојезичке норме, 2) из угла целине лексичког система српског језика и 3) из угла лексикографије. Посебно је скренуо пажњу на неопходност присније и свестраније сарадње између стручњака за одређену област знања и лингвиста при стварању и нормирању термина.

Указујући на многоструке употребе интернета у лингвистичком раду, др Марина Николић је у реферату „Језичко планирање и интернет“ показала како се интернет врло успешно може користити као средство језичког планирања и неговања језичке културе. Истакнуто је на које све начине, у овом интерактивном медију, учествују лингвисти као кодификатори, наставници, новинари, администратори и сви други који имају улогу едукатора, али и „обични“ корисници српског језика и интернета у различитим групама на друштвеним мрежама, језичким порталима итд., а посебна пажња је била усмерена на улогу сајта *Језикофил*.

Планирању у дијакхронијским истраживањима пажњу је посветио др Виктор Савић у реферату „Свеобухватни задаци пред проучаваоцима српскословенског језика“. У реферату је истакнута неопходност да се, у условима нове, модификоване филолошке визуре услед нових сазнања о српској редакцији у периоду 10–12. века, укључи палеографија, археографија и друге медијевистичке дисциплине, које би заједно објасниле и истражиле природу сачуваног српског писаног наслеђа у првим вековима његовог настајања. Посебан проблем представља и српски корпус широм балканског простора у време 15–17. века. Нагласио је потребу израде јединственог регистра старих српских писаних споменика, из кога би се могао направити избор најзначајнијих извора. Потом би се приступило њиховим издањима и свеобухватној обради на свим језичким нивоима, за шта аутор даје детаљне предлоге и план. Међутим, сметњу реализацији оваквих подухвата може представљати пројектни циклус са актуелном концепцијом и садашњим системом напредовања у научна звања, на шта је на овом скупу више пута указано. В. Савић претпоставља да овакав задатак може да оствари Старословенистички одсек Института за српски језик САНУ, у координацији с колегама с водећих српских катедара где се негује историја српског језика, и где постоје искуства у раду на средњовековним споменицима. Такође, он сматра да је сазрело време да се размотри формирање специјалне групе за ћирилометодијевске студије при катедрама за српски језик и славистику на неком од наших факултета.

Скуп је завршен кратком дискусијом и доношењем закључака. У њима се указује на постојање бројних питања из области језичког планирања која се могу решавати само добром сарадњом просветних, научних

и културних установа које се баве српским језиком и надлежних министарстава и националних савета. Указано је на то да, са добро одабраним и постављеним приоритетима пажња, треба да се посвети планирању лингвистичких истраживања у свим областима и на свим нивоима језичке структуре методама и технологијама модерне лингвистике (пре свега корпусне), као и да пажња треба да се усмери на савремени језик, али да се не смеју скрајнути дијахрона истраживања, дијалектологија, језик у образовању. Посебна пажња треба бити посвећена српском језику на Косову и Метохији и у бившим суседним републикама. Одговарајућу пажњу треба посветити неологизмима, језичкој култури на интернету и утицају медија на књижевнојезичку норму. Треба се пажљивије прићи планирању издавачке делатности, планирању и сарадњи међу пројектима, нарочито лексикографским, успоставити бољу сарадњу лингвистичких установа и државних органа, и учврстити улогу Одбора за стандардизацију српског језика. Неопходно је заокружити нацрт стратегије српске језичке политике у сарадњи са надлежним државним органима како би дошло до њене примене, а у вези са тим предложити Министарству културе и информисања да ангажује (социо)лингвисту коме би се поверили послови сарадње са Одбором на реализацији зацртаних циљева. И као крајњи закључак проистиче да би овакве научне скупове требало одржавати сваке друге или треће године.

Марина Љ. Спасојевић*
Институт за српски језик САНУ
Београд

---

* marina.spasojevic@isj.sanu.ac.rs